

Dimenzování silnoproudých rozvodů

Návrh napájecího zdroje

Skupina el. spotřebičů $P_i = \sum P_n$, obvykle nepracují zároveň při jmenovitém výkonu →

činitel současnosti

$$k_s = \frac{\sum P_{ns}}{\sum P_n}$$

P_{ns} – současně připojené spotřebiče

činitel zatížitelnosti

$$k_z = \frac{\sum P_s}{\sum P_{ns}}$$

~ poměrné zatížení současně připojených spotřebičů

náročnost

$$\beta = \frac{k_s k_z}{\eta_m \eta_s} = \frac{1}{\eta_m \eta_s} \frac{\sum P_s}{\sum P_n}$$

P_s – skutečné zatížení současně připojených spotřebičů

η_m – účinnost spotřebičů

η_s – účinnost napájecí soustavy

β i v ČSN

běžně $\sim 0,2 \div 0,7$
(VS el. 0,8; osvětlení, vtok VE 1,0)

Odtud *výpočtové zatížení* P_v (reálné maximum skupiny) $\rightarrow$ napájecí zdroj, průřez vodičů, přístroje, ochrany,...

Homogenní skupina spotřebičů – srovnatelné výkony

$$P_v = \beta \sum P_n$$

Nehomogenní skupina spotřebičů – některé spotřebiče výrazně odlišný výkon (uvažují se zvlášť)

$$P_v = \beta_x P_x + \beta_i P_i$$

β_x, P_x – jen vybrané spotřebiče

β_i, P_i – celá skupina včetně P_x

+ kontrola P_{inst} 2-3 největších spotřebičů

Výpočtový proud

$$I_{v1f} = \frac{P_v}{U \cdot \cos \varphi}$$

$$I_{v3f} = \frac{P_v}{\sqrt{3}U \cdot \cos \varphi}$$

$$I_{\text{vDC}} = \frac{P_{\text{v}}}{U}$$

→ zdroje, vodiče, přístroje

Návrh silnoproudých vodičů

Vhodně zvolit při projektování:

- druh vodiče
- způsob uložení
- potřebný průřez vodiče

5 základních kritérií při volbě vodiče:

- 1) teplota vodičů při běžném provozu v dovolených mezích
  - 2) hospodárný průřez vodičů
  - 3) dostatečná mechanická pevnost
  - 4) dovolený úbytek napětí
  - 5) odolnost proti silovým a tepelným účinkům zkratových proudů
- dále např. izolační hladina, koróna, rušení

Dovolená provozní teplota

= nejvyšší teplota jakékoliv části vodiče umožňující trvalý provoz

- dána hospodárnou životností, závisí na izolaci, provozních podmínkách

Vliv na teplotu vodiče

- proudové zatížení (Joulovy ztráty)
- teplota prostředí (konvekce, sálání)
- sluneční záření (venkovní vedení)
- vzájemné ovlivňování více vodičů

Trvalé proudové zatížení závisí na dovolené provozní teplotě, teplotě okolí a způsobu uložení. Teplota jader nad dovolenou mez pouze omezenou dobu → životnost snížena málo (+ neohrozit okolí).

ČSN udávají nejvyšší dovolené teploty provozní (většinou $60 \div 90^{\circ}\text{C}$) a při zkratu ($150 \div 300^{\circ}\text{C}$) podle typu izolace.

Jmenovitá proudová zatížitelnost I_{nv} – jak lze zatížit vodič při základním způsobu uložení bez překročení dovolené provozní teploty.

Základní způsob uložení

- a) uložení ve vodorovné poloze v klidném vzduchu o základní teplotě dle ČSN
- b) vodorovné uložení v zemi s měrným tepelným odporem $0,7 \text{ K}\cdot\text{m}\cdot\text{W}^{-1}$ v hloubce asi 70 cm pod povrchem a s teplotou půdy 20°C

I_{nv} stanoví výrobce (v katalogu, ČSN,...)

Dovolené proudové zatížení I_{dov}

$$I_{\text{dov}} = k_1 \cdot k_2 \cdot \dots \cdot k_n \cdot I_{\text{nv}}$$

k_i – přepočítací činitele pro daná prostředí

I_{dov} podle nejhorších podmínek

Určení průřezu vodiče

$$A \geq \frac{I_{\text{dov}}}{J}$$

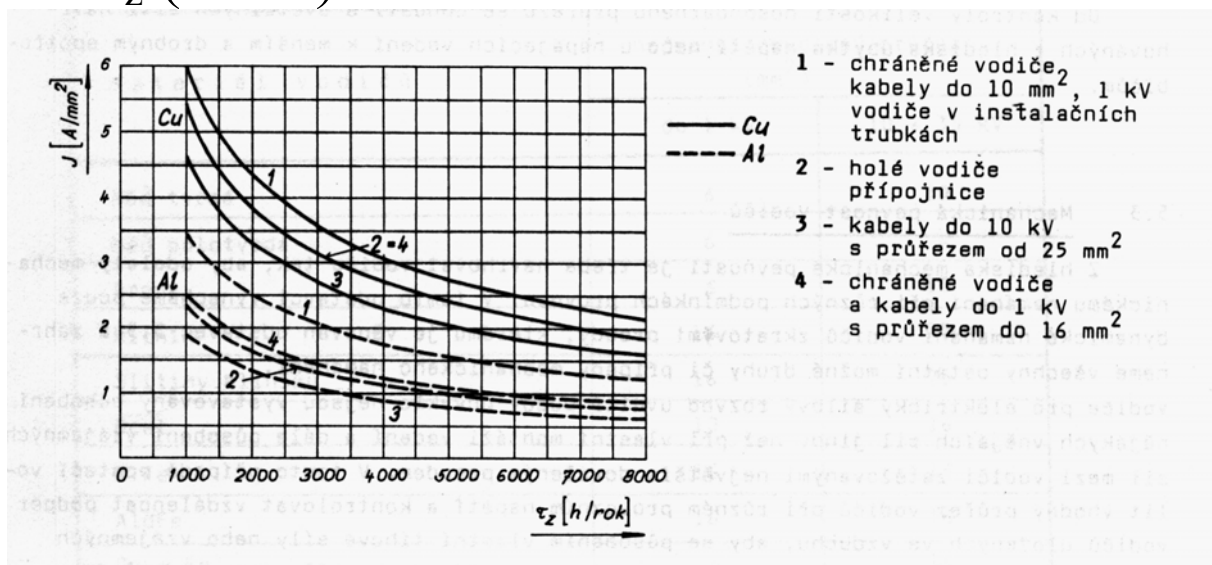
J – dovolená proudová hustota pro daný materiál (Cu: $12 \text{ A}/\text{mm}^2$, Al: $8 \text{ A}/\text{mm}^2$)

Zároveň $I \leq I_{\text{dov}}$

Hospodárný průřez vedení

Nezatěžovat vodiče více než *hospodárnou proudovou hustotou* (dle materiálu, způsobu zatěžování) ~ ekonomická zásada.

Hospodárná J (A/mm^2) závislá na době plných ztrát τ_z (h/rok) – J klesá se zatěžováním

Doba plných ztrát τ_z – jak dlouhý by byl provoz s max. činnými ztrátami, aby celkové ztráty odpovídaly proměnlivému zatěžování za dobu T

$$\int_0^T Ri^2(t)dt = RI_{\max}^2 \tau_z$$

$$\tau_z = \frac{\int_0^T i^2(t)dt}{I_{\max}^2}$$

Hospodárný průřez

$$A_h = k \cdot I_v \sqrt{\tau_z} \quad (\text{mm}^2)$$

k (mm^2/A) – součinitel

I_v (A) – výpočtový proud

Velikost činitele k pro určení hospodárného průřezu

Druh vedení	součinitel k ($\text{mm}^2 \cdot \text{A}^{-1}$)	
	měděné vodiče	hliníkové vodiče
Holé přípojnice	0,006	0,014
Kabely od 25 mm^2 výše do 10 kV	0,007	0,0168
Chráněné vodiče a kabely do 1 kV o průřezu do 16 mm^2	0,006	0,0129
Chráněné vodiče, kabely do 10 mm^2 , 1 kV nebo vodiče v instalačních trubkách	0,0053	0,009

- kontroluje se při $\tau_z > 1000 \text{ h / rok}$, životnost zařízení > 10 let
- $A_{\text{dim}} \geq A_h$ (nebo zaokrouhlení)
- rozhodující, když je větší než podle ostatních zásad

Mechanická pevnost vodičů

Odolat mech. namáhání při montáži i všech provozních podmínkách.

Vnitřní: běžně jen montáž, vzájemné síly pro max. dovolený proud, vlastní tíha u svislého uložení (→ podpěry)

Venkovní: navíc klimatické vlivy (vítr, námraza)

Vedení do 1 kV uvnitř budov

Vedení	Nejmenší dovolený průřez jader vodičů (mm ²)	
	hliníkových	měděných
v trubkách a lištách	2,5	1,5
z můstkových, páskových nebo jednožilových vodičů uložených v omítce	2,5	1
z kabelů	2,5	1
z jednožilových vodičů uložených na podpěrách vzdálených méně než 1 m	2,5	1,5
z jednožilových vodičů uložených na podpěrách vzdálených více než 1 m	4	2,5

Nejmenší dovolený průřez venkovního vedení

Materiál vodičů	nejmenší dovolený průřez (mm ²)	
	do 1 kV	10 - 35 kV
Měď tvrdá	6	10
Měď polotvrdá	6	-
Bronz	6	10
Hliník	16	25
Slitiny hliníku	16	25
Ocel	10	16
Hliníkové lano s ocelovou duší	16	16
Lano z hliníkových slitin s ocelovou duší	16	16

Vítr (ČSN 33 33 00)

Přídavné vodorovné zatížení.

Statická složka zatížení větrem W kolmo na vodič

$$W = w_n \cdot A \quad (\text{N})$$

w_n – normový tlak větru (N/m²)

A – plocha vystavená větru (m²)

Normová hodnota tlaku větru w_n

$$w_n = w_0 \cdot k_w \cdot C_w$$

w_0 – základní tlak větru (N/m²)

Na území ČR je $w_0 = 550 \text{ N/m}^2$.

k_w – součinitel výšky, závislý na rychlosti větru

$$k_w = \left(\frac{v}{29,6} \right)^2$$

v – rychlost větru (m.s^{-1})

C_w – tvarový součinitel

$$C_w = \alpha \cdot C \cdot \sin^2 \beta$$

α – součinitel nerovnoměrnosti tlaku větru na vodiče

β – úhel mezi směrem větru a osou vodiče

C – tvarový součinitel pro místní tlaky při směru větru kolmém na osu vodiče

pro neomrzlé vodiče

$C = 1,1$ pro průměr vodiče $d < 16 \text{ mm}$

$C = 1,0$ pro průměr vodiče $d \geq 16 \text{ mm}$

pro omrzlé vodiče všech průměrů je $C = 1,0$

Plocha vystavená větru $A = d \cdot l$

Rychlost větru podle výšky nad zemí

h	v		k_w	α	W_n (N.m ⁻²) pro průměr vodiče	
	(m)	(m.s ⁻¹)			(km.h ⁻¹)	d > 16 c = 1
0 - 20	29,6	107	1,00	0,80	440	484
20 - 40	33,5	120	1,27	0,75	525	577,5
40 - 100	38,0	137	1,64	0,75	675	742,5
100 - 150	43,8	158	2,18	0,75	900	990

Námraza

Přídavné svislé zatížení.

Vytváří se při teplotách těsně pod nulou (0 až -5°C) a při velké relativní vlhkosti vzduchu. Velikost závisí na *námrazové oblasti* (L, S, T, K) – podle nadmořské výšky a typu krajiny.

Parametry normálního námrazku

Oblast	Tloušťka námrazky t (mm)	Hustota námrazky ρ (kg . m ⁻³)	Hmotnost námrazku na 1 m délky vodiče (kg . m ⁻¹)	
			q_t na měrné tyči d = 30 mm	q na vodiči o průměru d mm
L	17,0	400	1,0	$0,361 + 0,0213 \cdot d$
S	27,6	400	2,0	$0,959 + 0,0347 \cdot d$
T	36,1	400	3,0	$1,638 + 0,0454 \cdot d$
K	$\sqrt{225 + 795,8 \cdot q_t} - 15$	400 *	>3,0	$1,257 \cdot t \cdot (d+t) \cdot 10^{-3}$

* Největší hustota námrazku (ledovky) se uvažuje 900 kg.m⁻³.

Normální námrazek $q_{mn} < \text{dovolené namáhání}$.
 Zvětšený námrazek $q_{zn} = (1 \div 3)q_{mn} < 85\%$
 pevnosti vodiče.

Poloměr vodiče s námrazkem $r = t + d / 2$
 Hmotnost námrazku na jednotku délky

$$q = \pi r^2 \cdot \rho - \pi \left(\frac{d}{2} \right)^2 \cdot \rho$$

$$q = \pi \cdot \rho \cdot t \cdot (t + d)$$

Při kontrole zvážit vítr + námrazu, kolmé směry.

Namáhání se mění i s teplotou (dilatace, stavová rovnice lana). Natahování podle *montážních tabulek* (namáhání a průhyby pro škálu venkovních teplot $-20^\circ\text{C} \div +40^\circ\text{C}$).

Úbytek napětí na vodičích

Udržet U v pásmu dovolených odchylek od U_n .
 Významné u dlouhých paprsků.
 Vliv na průřez a délku.

$$\Delta \hat{U}_f = \hat{Z}_l \hat{I} = (R + jX) (I_c \mp jI_j) \begin{matrix} \text{IND} \\ \text{KAP} \end{matrix}$$

$$\Delta \hat{U}_f \doteq \Delta U_f = RI \cos \varphi \pm XI \sin \varphi \begin{array}{l} \text{IND} \\ \text{KAP} \end{array}$$

V soustavách nn má rozhodující vliv R

$$1f: \Delta U_f = \frac{2\rho l}{A} I \cos \varphi = \frac{2\rho l}{A} \frac{P}{U_f}$$

$$3f: \Delta U_f = \frac{\rho l}{A} I \cos \varphi = \frac{\rho l}{A} \frac{P}{\sqrt{3}U_s}$$

Dovolené tolerance dle ČSN EN 50160

$\pm 10\%$ U_n (za normálního provozu 95%
průměrných ef. hodnot každý týden
v měřicích intervalech 10 minut)
(207÷253 V)

+10%/-15% U_n všechny průměrné ef. hodnoty

Výjimečně větší odchylky – dlouhé radiály,
spouštění motorů, nouzová zařízení,...

Citlivá zařízení lokálně menší odchylky (světelné
spotřebiče např. 3%, 5% U_n).

Odolnost proti účinkům zkratových proudů

Účinky na vodiče i konstrukční prvky.

Silové účinky

Vliv zejména u pevně uložených tuhých vodičů (+ podpěrné izolátory, odpojovače, konstrukční prvky,...).

U AC frekvence sil 2f.

Síla na vodič v mag. poli

$$F = B \cdot I \cdot l \cdot \sin \alpha \quad (\text{N})$$

$$B = \mu \cdot H \quad (\text{T})$$

$$\mu_0 = 4\pi \cdot 10^{-7} \quad (\text{H/m})$$

α – úhel mezi silou a osou vodiče

Intenzita mag. pole ve vzdálenosti **a** od vodiče

$$H = \frac{I}{2\pi a} \quad (\text{A/m})$$

2 rovnoběžné vodiče → síla kolmo na osu vodiče
($\sin \alpha = 1$) → je největší

$$F = 4\pi \cdot 10^{-7} \frac{I}{2\pi a} I l = 2 \cdot 10^{-7} \frac{I^2}{a} l \quad (\text{N})$$

Nejvyšší síla odpovídá nejvyšší okamžité hodnotě proudu → *nárazový zkratový proud* (první amplituda po vzniku zkratu)

$$I_{km} = \kappa \sqrt{2} I''_{k0} \quad (\text{A})$$

κ – činitel podle druhu sítě ($\kappa_{nn} = 1,8$)
teoretické maximum $\kappa = 2$

I''_{k0} - počáteční rázový zkratový proud

Max. okamžitá síla na jednotku délky vodiče podle ČSN 33 3040

$$f = 2 \cdot k_1 \cdot k_2 \cdot 10^{-7} \frac{I_{km}^2}{a} \quad (\text{N / m})$$

k_1 – činitel tvaru vodiče

k_2 – činitel uspořádání vodičů a
fázového posunu proudů

a – vzdálenost vodičů

Tepelné účinky

Rozhodující zejména u volně uložených vodičů.

Dány akumulací tepla působením časové proměnného proudu po dobu trvání zkratu t_k (adiabatický děj).

Teplo vyvinuté ve vodičích

$$Q = \int_0^{t_k} R(\vartheta) \cdot i_k^2(t) dt \quad (\text{J})$$

Ekvivalentní oteplovací proud – konstantní hodnota vyvolávající stejné tepelné účinky jako časově proměnný proud

$$I_{ke} = \sqrt{\frac{1}{t_k} \int_0^{t_k} i_k^2(t) dt} \quad (\text{A})$$

Podle ČSN 33 3040 jako násobek I_k''

$$I_{ke} = k_e I_k''$$

Doba trvání zkratu t_k (s)	Činitel k_e		
	Zkrat na svorkách alternátoru	Zkrat v soustavě	
		vvn, vn	nn
pod 0,05	1,70	1,60	1,50
0,05 – 0,1	1,60	1,50	1,20
0,1 – 0,2	1,55	1,40	1,10
0,2 – 1,0	1,50	1,30	1,05
1,0 – 3,0	1,30	1,10	1,00
nad 3,0	1,15	1,00	1,00

Vyvinuté teplo

$$Q = R(\vartheta) \cdot I_{ke}^2 t_k \quad (\text{J})$$

$$Q = \int_{\vartheta_1}^{\vartheta_k} c \cdot V \cdot d\vartheta \quad (\text{J})$$

c – měrná objemová tepelná kapacita
($\text{J} \cdot \text{m}^{-3} \cdot \text{K}^{-1}$)

V – objem vodiče (m^3)

Odpor vodiče

$$R(\vartheta) = R_0 (1 + \alpha \cdot \Delta\vartheta)$$

$$R(\vartheta) = R_0 + R_0 \alpha \vartheta - R_0 \alpha 20$$

Odtud

$$I_{ke}^2 t_k = \int_{\vartheta_1}^{\vartheta_k} \frac{c \cdot V}{R_0 (1 - 20\alpha + \alpha\vartheta)} d\vartheta$$

$$I_{ke}^2 t_k = \left[\frac{c \cdot V}{\alpha R_0} \ln(1 - 20\alpha + \alpha\vartheta) \right]_{\vartheta_1}^{\vartheta_k}$$

$$I_{ke}^2 t_k = \frac{c \cdot V}{\alpha R_0} \ln \frac{1 - 20\alpha + \alpha\vartheta_k}{1 - 20\alpha + \alpha\vartheta_1}$$

Je-li

$$V = A \cdot l$$

$$R_0 = \rho_{20} \frac{l}{A}$$

pak

$$I_{ke}^2 t_k = \frac{c \cdot A^2}{\alpha \rho_{20}} \ln \frac{1 - 20\alpha + \alpha \vartheta_k}{1 - 20\alpha + \alpha \vartheta_1}$$

Potřebný průřez pak bude

$$A = \frac{I_{ke} \sqrt{t_k}}{K} \quad (\text{mm}^2)$$

$$K = \frac{c}{\alpha \rho_{20}} \ln \frac{1 - 20\alpha + \alpha \vartheta_k}{1 - 20\alpha + \alpha \vartheta_1} \quad (\text{A} \cdot \text{s}^{1/2} \cdot \text{mm}^{-2})$$

materiálová konstanta úměrná počáteční a
koncové teplotě

